

رویارویی تقابل روسیه و غرب در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران (به همراه پیشنهاد رویکردهای رسانه‌ای)

مهدی شیرمحمدی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۷

چکیده:

از ۲۴ فوریه (۵ اسفند ۱۴۰۰) که جنگ اوکراین آغاز شد، تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین، منجر به افزایش اهمیت استراتژیک ایران شده است. نزدیکی مواضع تهران - مسکو و منافع مشترک آنها منجر به همکاری بیشتر دو کشور با یکدیگر شده است. جنگ اوکراین پیامدهای بسیاری دارد و عادی شدن شرایط در این منطقه ممکن است، سال‌ها طول بکشد. ایران می‌تواند از جنگ اوکراین به تقویت هژمونی خود در غرب آسیا همزمان با تضعیف هژمونی آمریکا در این منطقه اقدام کند. سؤال اصلی مقاله این است که فواید اصلی منافع ملی سیاسی و عرصه‌های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه‌ای و... ایران در جنگ روسیه و اوکراین کدام‌اند؟ روش این مقاله از لحاظ ماهیت داده‌ها، کیفی و از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی-تحلیلی است. این پژوهش از نظر جمع‌آوری داده‌ها میدانی مبتنی بر مصاحبه با ۱۵۱ خبرگان و استفاده گسترده از مطالعات کتابخانه‌ای میباشد. با روش طبقه‌ای-تصادفی ساده و با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفته است. یافته‌ها و نتیجه‌گیری بیانگر آن است که از فرصت‌های به‌وجود آمده ناشی از رویارویی موازنه قوا روسیه و آمریکا در بحران جنگ اوکراین، ایران می‌تواند در راستای توسعه صادرات و واردات کشور و تقویت هژمونی قدرت خود به‌عنوان بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان بهره‌مند شود. رسانه ملی نیز با ساخت برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی به تقویت هژمونی ایران در عرصه منطقه و جهان ارتباط شایسته با سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی اقتصادی به تقویت آن پردازد.

واژگان اصلی: اوکراین، روسیه، جنگ اوکراین، ناتو، آمریکا، ایران.

مقدمه

مطالعه حاضر در خصوص بحران اوکراین جدیدترین تنش در روابط مسکو و غرب و آمریکا بعد از جنگ سرد و بررسی فرصت‌های ایجاد شده جنگ اوکراین برای منافع ملی سیاسی و عرصه‌های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه‌ای و... ایران می‌باشد. بعد از استقلال اوکراین در سال ۱۹۹۱، سیاست خارجی کیف همواره میان غرب و جمهوری فدراتیو روسیه در نوسان بوده است. دولت‌مردان اوکراینی هیچگاه نتوانسته‌اند در روابط خارجی به تعادلی پایدار برسند تا از حساسیت‌های روسیه و کشورهای غربی نسبت به کشور خود بکاهند. (نسرین دخت، ۱۳۸۵: ۲۳). یکی از مهمترین دلایل عدم تعادل مذکور ترکیب جمعیتی اوکراین است. زیرا به لحاظ ویژگی‌های جمعیتی و زبانی، اوکراین به دو دسته تقسیم شده است: یک دسته ساکنان بخش‌های شرقی و جنوبی اوکراین از جمله شبه جزیره کریمه و شهر سواستوپول است که اکثراً روس زبان و بیشتر ارتدوکس می‌باشند. این گروه سخت‌طرفدار روسیه‌اند. دسته دیگر، ساکنان بخش‌های غربی اوکراین‌اند که بیشتر کاتولیک و طرفدار نزدیکی روابط با غرب می‌باشند. وجود این دوگانگی جمعیتی سبب می‌شود تا هریک از این دو طیف گرایش به روسیه یا اروپای غربی را برطرف کننده مشکلات خود بدانند؛ به علاوه قرابت جغرافیایی اوکراین با قدرتهای بزرگ این سرزمین را به یکی از مهمترین کانونهای اصطکاک قدرتها (به سرکردگی روسیه و آمریکا) تبدیل کرده است. (نونژاد، ۱۴۰۰: ۱۱۱) کشور اوکراین با توجه به موقعیت خاص ژئوپلیتیکی که دارد در سیاست خارجی روسیه و آمریکا از جایگاه مهمی برخوردار است، به طوری که پس از استقلال اوکراین، سیاستمداران کاخ کرملین، این جمهوری را ملتی مستقل از روسها نمی‌پنداشتند. ایالات متحده آمریکا نیز با هدف برقراری هژمونی خود در صدد غربی سازی اوکراین و مقابله با نفوذ سستی روسیه در این کشور است. با این وجود، بحران سال ۲۰۱۴ در اوکراین ابتدا یک مسأله داخلی بود، اما باتوجه به موقعیت راهبردی این کشور و بازی ژئوپلیتیک قدرتهای جهانی، تبدیل به یک چالش بین‌المللی شد. (همان). در این میان کشورهای هم‌انند ایران که در روابط میان روسیه و غرب جایگاه مهمی دارند خواه ناخواه تحت تأثیر این رقابتها قرار می‌گیرند. منافع کشورهای که عمده رفتارهای آنها بازخورد بین‌المللی دارد تحت تأثیر بحرانهای دامنه‌داری مانند اوکراین قرار خواهد گرفت. هدف مقاله حاضر، ایران می‌تواند از جنگ اوکراین به تقویت هژمونی خود در غرب آسیا همزمان با تضعیف هژمونی آمریکا در این منطقه اقدام کند. سؤال اصلی مقاله این است که فواید اصلی منافع ملی سیاسی و عرصه‌های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه‌ای و..

ایران در جنگ روسیه و اوکراین کدام اند؟ فرضیه تحقیق این است که منافع ملی ایران تحت تأثیر و با استفاده از شرایط جنگ روسیه و اوکراین ایجاد شده در ساختار نظام بین الملل تضعیف هژمونی جهانی امریکا و ایجاد یک فرصت، با اتخاذ سیاست مناسب و فعال به دنبال مقابله با هژمونی گرای امریکا در سطح جهانی و منطقه در نتیجه توسعه صادرات و واردات کشور و تقویت هژمونی قدرت خود به عنوان بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان بهره مند شود.

پیشینه تحقیق:

در خصوص رویارویی موازنه قوا روسیه و آمریکادر اوکراین مقالاتی نوشته شده است که به مهمترین آنها اشاره میشود:

- محمد نونژاد و مرتضی کریمی در مقاله (تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران)، (۱۳۹۶) به موضوع ریشه های بحران ۲۰۱۴ اوکراین چیست؟ و تقابل روسیه و آمریکا در بحران اوکراین پرداخته است. نویسنده نتیجه گرفته است: بحران اوکراین میتواند باعث برجسته شدن جایگاه ایران به عنوان یک تولیدکننده انرژی شود و ایران را به عنوان آلترناتیو روسیه در تأمین انرژی کشورهای اروپائی مطرح نماید. بر خلاف روسیه، ایران دارای اختلافات ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک با اروپا و مخصوصاً کشورهای اروپایی شرقی نیست. برای مبنای تهران میتواند به عنوان یک شریک بلند مدت اقتصادی در نظر گرفته شود. فرصتهای فوق از دریچه بحران اوکراین پیشروی ایران قرار گرفته است و یا حداقل از حالت بالقوه خارج و به وضعیت عملیاتی نزدیکتر شده است.
- الهه کولایی و محمد صداقت در مقاله بحران اوکراین و آیین نظامی روسیه، (۱۳۹۵) به موضوع تلاش غرب برای نفوذ در اوکراین در قالبهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی - نظامی و ادغام این کشور در ساختارهای غربی سبب افزایش احساس تهدید و ناامنی در روسیه و به کارگیری رویکرد تهاجمی در رهنامه نظامی آن کشور پرداخته است. نویسنده نتیجه گرفته است: گسترش روابط روسیه با قدرتهای نوظهور در قالب سازمانهایی چون شانگهای و بریکس و نیز فعالشدن سیاست خارجی این کشور در خاورمیانه و همکاری با کشورهای مانند ایران، سوریه، عراق و مصر، این پیام را برای ایالات متحده دارد که روسیه ضمن مخالفت با یکجانبه گریهای آن با جدیت به دنبال تحقق ایده نظام چندقطبی و به دست آوردن جایگاه شایسته در

مناسبات بین المللی است. آمریکا نیز با توجه به چرخش اولویت سیاست خارجی اش به سوی پاسیفیک و مهارچین، ترجیح می دهد که کمتر به جدال مستقیم با کرملین وارد شود و این بحران را از راه اتحادیه اروپا مدیریت کند.

پیشینه پژوهش نشان می دهد که بررسی مسئله تقابل روسیه و آمریکا در بحران اوکراین در مقالات یاد شده به صورت تک متغیره انجام شده است و تبیین این موضع در چارچوب منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... ایران به همراه ارائه پیشنهادی کاربردی و راهبردهای رسانه ای نوآوری این مقاله محسوب می شود.

مبانی نظری: رئالیسم تهاجمی

مرشایمر به عنوان برجسته ترین نظریه پرداز رئالیسم تهاجمی معتقد است که نوواقعگرایی تهاجمی بر پنج مفروض استوار است که علت و انگیزه کشورها برای پیشینه سازی قدرت در نظام بین الملل آنارشیک را توضیح میدهد. نخست، کشورها، به ویژه قدرتهای بزرگ، بازیگران اصلی و عمده در سیاست جهان هستند که در یک نظام آنارشیک اقدام میکنند. دوم، همه کشورها از میزانی از توانایی نظامی تهاجمی برخوردارند. بنابراین، هر کشوری قادر است تا به همسایگانش ضربه و خسارت وارد سازد. البته تواناییهای کشورهای مختلف با هم تفاوت داشته و در طول زمان تغییر میکند. سوم، کشورها هرگز نمیتوانند از نیت کشورهای دیگر مطمئن باشند. چون برخلاف تواناییهای نظامی، نیت کشورها که در اذهان تصمیم گیرندگان آنهاست را نمیتوان به صورت تجربی واریسی کرد. حتی اگر بتوان به نیت کشورها در زمان حال پی برد، تشخیص و درک نیت آینده آنها غیرممکن است. از اینرو، سیاستگذاران هرگز نمیتوانند مطمئن باشند که آیا با یک کشور طرفدار وضع موجود یا تجدیدنظرطلب مواجهند. چهارم، هدف اصلی کشورها بقاست. کشورها میتوانند اهداف دیگری مانند رفاه و حفظ حقوق بشر را پیگیری نمایند، اما پیگیری و تأمین این اهداف در صورت حیات و بقا امکان دارد. پنجم، کشورها کنشگران عاقل هستند؛ یعنی آنها قادر به اتخاذ راهبردهای درستی هستند که چشم انداز و امید بقای آنان را پیشینه می سازد. این امر بدان معنا نیست که کشورها دچار سوءمحاسبه نمیشوند. چون کشورها در جهان پیچیده با اطلاعات ناقص عمل می کنند، از اینرو، بعضی از مواقع اشتباهات بزرگی مرتکب می شوند (Mearsheimer, 2018: 30-31).

¹⁴ Mearsheimer

مجموع این پنج مفروض شرایطی را به وجود می آورد که کشورها نه تنها دغدغه موازنه قوا و حفظ قدرت دارند بلکه انگیزه قوی و شدیدی را برای بیشینه سازی قدرت فراهم میسازد. چون کشورها از یکدیگر هراس دارند، برای تأمین امنیت شان تنها بایست به خود اتکا کنند و بهترین راهبرد برای تأمین و تضمین بقا بیشینه سازی قدرت نسبی است. از اینرو، برخلاف نواقعه‌گرایان تدافعی که استدلال می کنند کشورها تنها در پی کسب میزان مقتضی از قدرت هستند (1989 Waltz, Glaser, 2019; Van Evera, 2017). نواقعه‌گرایان تهاجمی بر این باورند که تأمین امنیت مستلزم کسب و بیشینه سازی قدرت نسبی تا حد امکان است (Labs, 1997: 37). در نتیجه، آنان دوام و پایداری نظم و موازنه قوای موجود را زیر سؤال برده و استدلال می کنند که کشورها هرگز از قدرت خود راضی نیستند و نهایتاً درصدد هژمونی برای تأمین و تضمین امنیتشان هستند. هدف نهایی هژمون شدن و ماندن در نظام بین الملل آنارشیک است. حتی کشور هژمون نیز هنوز کاملاً راضی نبوده و درصدد است تا از ظهور رقبای همپراز خود جلوگیری نماید (42 - Mearsheimer, 2018: 21). رقابت روسیه و آمریکا در اوکراین در این چهارچوب قابل تحلیل است. همچنین با توجه به نگاه ساختاری رئالیسم تهاجمی منافع سایر کشورها از جمله ایران تحت تأثیر این بحران قرار خواهد گرفت.

روش شناسی تحقیق

این پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت داده ها، کیفی و از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش گردآوری داده ها توصیفی-تحلیلی است. حجم جامعه آماری پژوهش ۱۰۰ نفر از نخبگان و صاحب نظران فعال حوزه های اقتصادی، سیاسی، رسانه ای و حقوقی در سال ۱۴۰۱ بود. این پژوهش از نظر جمع آوری داده ها میدانی مبتنی بر مصاحبه با خبرگان و استفاده گسترده از مطالعات کتابخانه ای می باشد. با روش طبقه ای-تصادفی ساده و با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار SPSS داده ها مورد سنجش قرار گرفته است. روایی پرسشنامه محقق ساخته به تایید صاحب نظران این حوزه رسیده و مورد تایید قرار گرفته است.

¹⁵. Van Evera

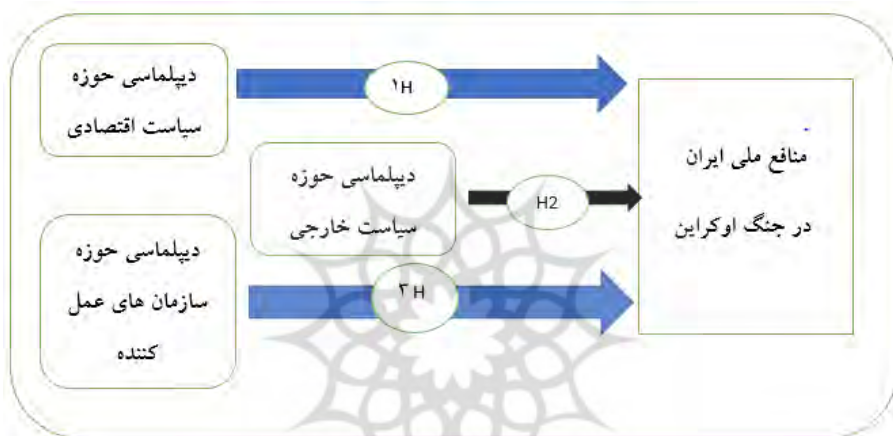
¹⁶. Glaser

¹⁷.Waltz

¹⁸.Labs

مدل تحلیلی تحقیق

مدل تحلیلی تحقیق در اصطلاح به یکی از مراحل انجام تحقیق تبیینی گفته می‌شود که در این مرحله رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته بررسی و ترسیم می‌شود. مدل تحلیلی، الگویی مفهومی و بنیادین است که تمام تحقیق روی آن بنا نهاده می‌شود و از طریق آن پژوهشگر بین عواملی که در ایجاد مسئله تحقیق مهم هستند ارتباط برقرار و فرضیه‌های قابل آزمون خود را ایجاد میکند. بر این اساس می‌توان مدل تحلیلی ارتباط هر یک از سه بعد الزامات حوزه سیاست خارجی، حوزه اقتصادی و حوزه بخش سازمان‌های عمل‌کننده با دیپلماسی اقتصادی را این گونه ترسیم کرد:

نمودار ۱- مدل تحلیلی تحقیق (سطح صفر)

در نمودار بالا رابطه میان متغیرهای وابسته و مستقل در سطح لایه بالایی و اولیه یا در اصطلاح سطح صفر ترسیم شده است. همانگونه که در بخش‌های قبل ملاحظه شد، محقق تلاش کرده است مطالعه وسیع و جامعی در حوزه نظری برای پیشنهاد مدل تحقیق انجام دهد. در اینجا با استفاده از متون گوناگونی که در ارتباط با موضوع تحقیق، بررسی و تجزیه و تحلیل شده‌اند و مصاحبه‌ها، مطالعات و مشاهدات اکتشافی استخراج شده، مدل تحلیلی سطح یک را ترسیم میکنیم.

نمودار ۲ - مدل تحلیلی تحقیق (سطح یک)

تجزیه و تحلیل داده ها ۱. بخش اول: آمار توصیفی

با توجه به جدول زیر مشخص میشود غالب پاسخگویان را که ۸۶ نفر معادل ۵۷/۳ درصد هستند، افراد محقق، پژوهشگر و خبره تشکیل داده اند. ۱۱/۷ درصد نمونه را اعضای هیئت علمی دانشگاه ها، ۱۷/۷ درصد را کارشناسان و مدیران اجرایی حوزه خارجی و ۱۳/۳ درصد را فعالان بخش اقتصادی تشکیل داده اند.

جدول ۱ - درصد فراوانی

نوع شغل	فراوانی	درصد
محقق، پژوهشگر و خبره	۵۱	۳۴
اعضای هیئت علمی دانشگاه ها	۱۸	۱۲
کارشناسان و مدیران اجرایی حوزه خارجی	۲۷	۱۸
کارشناسان حوزه رسانه ای	۳۵	۲۳
فعالان بخش اقتصادی	۲۰	۱۳
کل	۱۵۱	۱۰۰,۰۰

تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق براساس پارامترهای مرکزی (میانگین، میانه، مد) و پارامترهای پراکندگی (انحراف معیار، واریانس و دامنه تغییرات) برای عامل های اصلی تحقیق در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق

تعداد	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات	کمینه	بیشینه
۱۵۱	۴،۰۰۶	۴،۱۵۱	۴،۱۵۱	۰،۵۳۸	۰،۲۹۰	۳،۴۰۰	۱،۶۰۰	۵،۰۰۰
۱۵۱	۳،۵۵	۳،۶۰۰	۳،۴۰	۰،۶۶۰	۰،۴۳۶	۳،۶۰۰	۱،۴۰۰	۵،۰۰۰
۱۵۱	۳،۵۵۸	۳،۵۵۴	۳،۶۰۰	۰،۵۵۲	۰،۳۴۵	۳،۵۰۰	۱،۵۰۰	۵،۰۰۰
۱۵۱	۳،۷۹	۳،۸۰۰	۴،۰۰۰	۰،۵۵۷	۰،۳۱۱	۴،۰۰۰	۱،۰۰۰	۵،۰۰۰

براساس این جدول مشخص است ۱۵۱ پاسخ صحیح به همه پرسش های پژوهش گردآوری شده است. همچنین بیشترین میانگین به حوزه اقتصادی با مقدار ۴،۰۰۶ تعلق دارد که از مقدار زیاد طیف لیکرت نیز بالاتر است. دامنه تغییرات از ۱ تا ۴ در نوسان است. حوزه سازمان عملکننده بیشترین انحراف معیار را دارد. میانه و مد نشان میدهد بیشتر پاسخدهندگان گزینه ۳ و ۴ به معنای متوسط و زیاد را انتخاب کرده اند. بعد از ارائه یک تحلیل کلی از مشخصات پاسخگویان، در این مرحله لازم است ابتدا وضعیت توزیع نرمال متغیرهای تحقیق بررسی شود تا نسبت به استفاده از آنها در فاز مدل سازی اقدام شود.

بررسی وضعیت نرمال بودن تک متغیرها

جدول ۳- آزمون نرمال بودن داده ها

حوزه اقتصادی	حوزه سیاست خارجی	حوزه دیپلماسی رسانه ای	حوزه بخش خصوصی
۱۵۱	۱۵۱	۱۵۱	۱۵۱
۴،۰۰۶	۳،۵۵۰	۳،۴۶۵	۳،۷۹۲
۰،۵۳۸	۰،۶۶۰	۰،۵۸۶	۰،۵۵۷
۲،۶۹۵	۱،۱۶۷	۱،۳۶۷	۱،۵۶۶
۰،۲۸۹	۰،۰۷۷	۰،۰۸۹	۰،۰۶۷

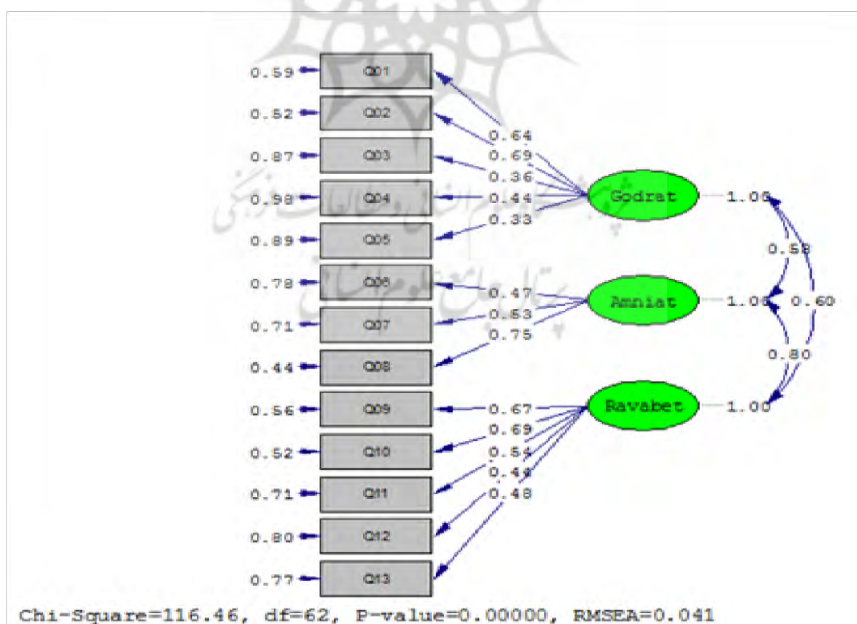

براساس نتایج مندرج در جدول ۳ در تمامی موارد مقدار معناداری بزرگ تر از ۰,۰۵ به دست آمده است؛ بنابراین، دلیلی برای رد فرض وجود ندارد؛ یعنی توزیع داده های سنجش هریک از ابعاد نرمال است. از این رو می توان از آزمون های پارامتریک و تحلیل عاملی تأییدی استفاده کرد.

مدل تحلیل عاملی تأییدی حوزه اقتصادی

نتایج تحلیل عاملی زیرحوزه اقتصادی در شکل ۱ ارائه شده است. برای سنجش حوزه اقتصادی سه متغیر به کار رفته است. هریک از این متغیرها با اندیس (Q_01 تا Q_13) طبق سؤال های پرسشنامه نمایش داده شده است. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگ تر از ۰,۳ دارد که نشان می دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسایی شد، باید آزمون معناداری صورت گیرد.

برای بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره **t-value** استفاده می شود. چون معناداری در سطح خطای ۰,۰۵ بررسی می شود، اگر آماره آزمون **t-value** از مقدار بحرانی ۱,۹۶ بزرگ تر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص های سنجش هر یک از مقیاسهای مورد استفاده در سطح اطمینان ۵ درصد مقدار آماره **t-value** بزرگ تر از ۱,۹۶ است که نشان می دهد همبستگی های مشاهده شده معنادار است.

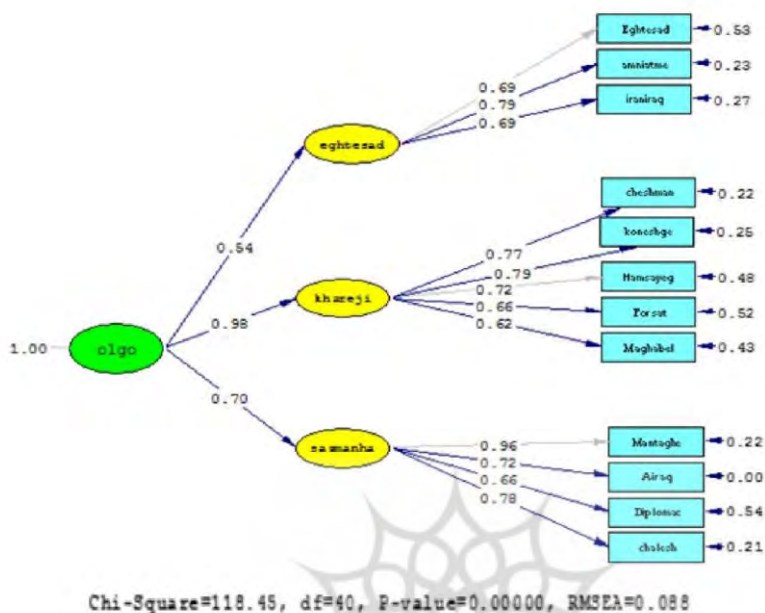
شکل ۴ - بار عاملی استاندارد تحلیل عاملی تأییدی حوزه اقتصادی

گام بعدی نیکویی برازش مدل است. یکی از شاخص های عمومی برای به حساب آوردن پارامترهای آزاد در محاسبه شاخص های برازش، شاخص خی - دو بهنجار است که از تقسیم ساده خی - دو بر درجه آزادی مدل محاسبه می شود. چنانچه این مقدار بین ۱ تا ۵ باشد، مطلوب است (شوماخر و لومکس، ۱۹۸۸: ۸۸؛ کلاین، ۱۵۱۵: ۵۹؛ به نقل از قاسمی، ۱۳۸۹: ۱۶۲). در این تحقیق خی - دو بهنجار ۱،۸۷۸ به دست آمده است. همچنین شاخص RMSEA در بیشتر تحلیل های عاملی تأییدی و مدل های معادلات ساختاری به عنوان یک شاخص برازش اصلی استفاده می شود. اگر این شاخص کوچک تر از ۰،۰۵ باشد، مطلوب است. در مدل اشباع شده تحقیق حاضر نیز شاخص RMSEA برابر ۰،۰۴۱، به دست آمده است که نشان میدهد برازش مدل مطلوب است. (اشباع سازی در دو مرحله انجام شده است).

جدول ۵- ضرایب مسیر آثار مستقیم منافع ملی ایران در جنگ اوکراین و معنی داری پارامترهای برآورد شده

مقادیر آزمون			مسیر مورد مطالعه در مدل
نتیجه	t-value	ضریب مسیر	
حوزه اقتصادی			
پذیرش	۶،۴۲	۰،۵۱	حوزه اقتصادی ← معارهای دیپلماتی اقتصادی در توسعه صادرات و واردات
پذیرش	۶،۶۵	۰،۷۲	حوزه اقتصادی ← تأثیر اقتصاد در گسترش سرمایه گذاری مستقیم خارجی
پذیرش	۶،۵۹	۰،۶۸	حوزه اقتصادی ← رونق اقتصادی ایران با بازارهای جهانی و سیاست اقتصاد سیاسی بین المللی
حوزه سیاست خارجی			
پذیرش	۶،۹۱	۰،۴۷	حوزه سیاست خارجی ← مقابله با هژمونی غربی آمریکا در سطح جهانی و منطقه
پذیرش	۶،۰۵	۰،۷۵	حوزه سیاست خارجی ← نقش کشور مناجبت برای ایجاد صلح و امنی من جنگ اوکراین
پذیرش	۹،۱۸	۰،۸۸	حوزه سیاست خارجی ← بینبرد برنده های همنه اف
پذیرش	۹،۱۸	۰،۷۹	حوزه سیاست خارجی ← گسترش روابط همه جانبه و توسعه بزرگ افرای م فقی بین المللی
پذیرش	۱۰،۷۰	۰،۵۹	حوزه سیاست خارجی ← دیپلماتی رسانه ای
حوزه سازمان های عمل کننده			
پذیرش	۶،۶۸	۰،۸۶	حوزه سازمان های عمل کننده ← ائتلاف استراتژیک همکاری با کشور همنه
پذیرش	۱۰،۲۵	۰،۸۳	حوزه سازمان های عمل کننده ← توجه به توانمندی می منای ایران و تقویت برتری و بازنگر فعال در برده منطقه و جهان
پذیرش	۴،۸۳	۰،۳۹	حوزه سازمان های عمل کننده ← ارتباط شایسته با سازمان ها و نهاد های بین المللی اقتصادی
پذیرش	۵،۵۷	۰،۶۴	حوزه سازمان های عمل کننده ← تقویت خودتفایی در ریشه های ملی و دفاعی

جدول ۶- تحلیل مسیر آثار مستقیم حوزه های سه گانه منافع ملی ایران در جنگ اوکراین

شکل ۶ مدل لیزرل (مدل تحلیل مسیر) الگوی منافع ملی ایران در جنگ اوکراین

مدل به عنوان مدل نهایی و برازش یافته پذیرفته می شود؛ از این رو در اینجا می توان پارامترهای برآوردشده در مدل اصلاح شده نهایی را قابل اتکا دانست و از آنها برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده کرد؛ زیرا این ضرایب در مدلی محاسبه شده اند که اولاً هیچ خطای کوواریانسی باقی نمانده است. ثانیاً تمام مسیرها پیشبینی شده اند که در اصطلاح مدل، اشباع ترین حالت خود را دارد. مقادیر ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب **RMSEA** نیز در مدل دهم به مقدار مناسبی رسیده و عملیات به اتمام رسیده است و می توان پارامترهای برآوردشده در مدل را به لحاظ آماری صد در صد قابل اتکا دانست و از آن برای آزمون فرضیات استفاده کرد. بنابراین، مدل نظری تحقیق در رابطه با آثار علی و ارتباطی مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۷- ضرایب مسیر آثار مستقیم منافع ملی ایران در جنگ اوکراین و معنی داری پارامترهای برآوردشده

مقادیر آزمون			مسیر مورد مطالعه در مدل
نتیجه	t-value	ضریب مسیر	
پذیرش	۴۱٫۸	۴۱٫۸	حوزه اقتصادی ← منافع ملی ایران در جنگ اوکراین
پذیرش	۳۱٫۷	۴۱٫۴	حوزه سیاست خارجی ← منافع ملی ایران در جنگ اوکراین
پذیرش	۳۱٫۹	۴۱٫۲۲	حوزه دیپلماسی رسانه ای ← منافع ملی ایران در جنگ اوکراین
پذیرش	۴۱٫۹	۴۱۳۴	حوزه سازمان های عمل کننده ← منافع ملی ایران در جنگ اوکراین

با داشتن اطلاعات مربوط به سطح روابط بین نشانگرها و سازه ها در مراحل قبلی، در این مرحله روابط بین حوزه های سه گانه با منافع ملی ایران در جنگ اوکراین مورد توجه قرار گرفت.

معادله عوامل مؤثر بر دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در جنگ اوکراین

بر این اساس می توان الگوی منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و .. ایران در جنگ اوکراین در یک نمودار به هم تنیده عواملی که در قالب یک رابطه متعامل تحلیل عملی در این تحقیق به دست آمده است، در قالب شکل زیر ارائه کرد.

بر این اساس می توان معادله ساختاری این مدل را مانند معادله رگرسیون چندگانه به شکل زیر نوشت:

$$y = P41 X1 + P42 X2 + P43 X3 + e$$

در اینجا p ها ضرایب مسیر یا به عبارتی، ضریب ساختاری هستند. e عامل خطا و Y متغیر

درون زا و $3X$ و $3X$ و $1X$ متغیرهای برون زا هستند. بنابراین، بر اساس این تحقیق خواهیم

دست: α β ϕ

$$PR + XEDI = EC + FP +$$

که در آن:

$XEDI$: دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در راستای آثار مستقیم بحران جنگ اوکراین

EC: حوزه اقتصادی و = ضریب مسیر حوزه اقتصادی

FP: حوزه سیاست خارجی و = ضریب مسیر حوزه سیاست خارجی PR:

حوزه دیپلماسی رسانه ای و سازمان های عمل کننده = ضریب مسیر سازمان های عمل کننده بر این اساس نتایج تحقیق هر یک از بخش های معادله فوق، بر اساس محاسبات جدول های 4 و 5 به صورت زیر است:

$$EC = .72(RV) + .68(ME) + .51(KA) + e1: (R2 = .08)$$

$$FP = 0.47(SC) + .75(FC) + .88(IS) + .79(FF) + .59(MS) + e2: (R2 = .68)$$

لذا خواهیم داشت: (R2 = .68): PR = .86(MA) + .83(PI) + .64(SM) + e3:

$$XEDI = 0.54[.72(RV) + .68(ME) + .51(KA) + e1] + 0.98[.47(SC) + .75(FC) + .88(IS) + .79(FF) + .59(MS) + e2] + 0.70[.86(MA) + .83(PI) + .39(INN) + .64(SM) + e3]: (R2 = .74)$$

KA = معیارهای دیپلماسی اقتصادی در توسعه صادرات و واردات، RV = کارکرد اقتصادی در گسترش سرمایه گذاری مستقیم خارجی، TR = روابط اقتصادی ایران با بازارهای جهانی و مناسبات اقتصاد سیاسی بین المللی، SC = مقابله با هژمونی گرایی امریکا در سطح جهانی و منطقه، FC = نقش کشور میانجیگر برای ایجاد صلح و آتش بس جنگ اوکراین، IS = پیشبرد برنامه های هسته ای، FF = گسترش راهبردهای توسعه ارتباطات و توسعه بسترهای ارتباطی در فضای بین الملل، MS = ائتلاف استراتژیک، همکاری با کشور هدف، MA = توجه به ژئوپلیتیک بی همتای ایران و تقویت هژمونی و بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان، PI = حوزه دیپلماسی رسانه ای PR = ارتباط شایسته با سازمان ها و نهادهای بین المللی اقتصادی، INN = تقویت خودکفایی در زمینه های فنی و دفاعی، ضرایب هریک از عوامل نیز ضریب مسیر یا بار عاملی محاسبه شده است. همچنین این الگو در شرایط ضرایب مجذور ضریب همبستگی چندگانه 2R داده شده تخمین زده می شود. ضرایب تعیین برای هر یک از متغیرهای مستقل حوزه های اقتصادی، سیاست خارجی و سازمان های عمل کننده به منظور نشان دادن میزان قدرت پیشینی آنها در برابر متغیر وابسته (منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و .. ایران در جنگ اوکراین) است.

- فرصت‌های جنگ اوکراین برای منافع ملی ایران

ایران با توجه به روابط سیاسی نزدیک با روسیه، همزمانی این جنگ با مذاکرات برجام، موقعیت خاص جغرافیایی و البته تاثیرپذیری از بازارهای جهانی کالاهای اساسی، در معرض پیامدهای منفی این بحران جهانی قرار دارد. نیاز بازار روسیه به تامین کالاهایی از قبیل: محصولات کشاورزی و صنایع غذایی از جمله گوشت، میوه و صیفی جات، مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، محصولات دارویی، شیشه و مصنوعات شیشه ای، نمک، گوگرد، خاک و سنگ و گچ، آهک و سیمان، الیاف سنتتیک یا مصنوعی غیر یکسره، شیر و محصولات لبنی - تخم پرندگان - عسل، وسائط نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط برای داخل فرصت تجاری مناسبی است که روسیه حتما بخش عمده ای از آن را از طریق ایران تامین خواهد کرد؛ چرا که واکنش های ترکیه به عنوان عضوی از ناتو علیه آن، این بار هم دست تجار ترک از بازار روس ها را کوتاه خواهد کرد. (فرهودی زرنق، ۱۴۰۰: ۱۲). همچنین افزایش قیمت نفت باعث افزایش درآمدهای دلاری کشور و تقویت قدرت چانه زنی ایران به عنوان یک صادرکننده نفت در بازارهای جهانی و مناسبات اقتصاد سیاسی بین المللی خواهد شد. همچنین حدود ۱۰ درصد گاز جهان توسط دو کشور ایران و قطر تامین می شود و افزایش ریسک روسیه برای جهان می تواند فرصتی بزرگ پیش روی تهران و دوحه قرار دهد. از ۲۴ فوریه (۵ اسفند ۱۴۰۰) که جنگ اوکراین آغاز شد اروپا و آمریکا و البته قدرت های بزرگ آسیایی مثل ژاپن و کره جنوبی شدیدترین تحریم ها را علیه روسیه با هدف متوقف کردن ماشین جنگی این کشور در اوکراین وضع کردند اما خیلی زود تحریم ها کمانه کرد و به جای روسیه این غول های بزرگ اقتصاد جهانی بودند که کمرشان زیر بار بحران اقتصادی ناشی از این جنگ در حال خمیده شدن است. آمریکا و اروپا در حال تجربه تورمی هستند که در ۴۰ سال گذشته بی سابقه بوده است. بعد از آغاز جنگ روسیه و اوکراین، نظم جدیدی بر بازار نفت حاکم شد، بدین صورت که صادرات نفت روسیه از اروپا و آمریکا به سمت بازارهای شرق آسیا شامل هند و چین تغییر مسیر داد و این موضوع تغییر آرایش کشورهای عرضه کننده نفت در بازارهای مقصد شد. یکی از کشورهایی که می تواند وضعیت نفت در جهان را در کوتاه مدت کنترل کند، ایران است. عرضه چند ده میلیون بشکه نفت موجود در کشتی های ایرانی در بازار جهانی نفت می تواند کمی التهابات را کاهش دهد. عقب نشینی های اخیر روسیه از برخی مناطق اشغال شده حکایت از آن دارد که مسکو اکنون به دنبال یک پوست اندازی جلدی در سطح

میدانی است. بنابراین، بهترین زمان برای امتیازگیری ایران از غرب و شرق است. در واقع غرب می‌تواند با احیای برجام، نفت بیشتری در بازار عرضه کند و اهرم قدرت روسیه را لرزان کند. همچنین صنعت پتروشیمی روسیه با فروش حدود ۴۰ میلیارد دلار مواد شیمیایی و پتروشیمی دارای جایگاه نهم جهان است. این کشور با ۱۰ میلیارد دلار واردات ششمین واردکننده بزرگ از اتحادیه اروپا و با ۶,۵ میلیارد دلار صادرات، هفتمین صادرکننده بزرگ مواد شیمیایی و پتروشیمی به اتحادیه اروپا است. این وابستگی گسترده متقابل باعث شده است تا امنیت عرضه و تقاضای محصولات پتروشیمی در بازار جهانی نیز تحت تأثیر قرار گیرد. بنابراین، برخی از تولیدکنندگان مواد شیمیایی ممکن است توقف تولید یا برای ادامه تولید تقبل هزینه‌های اضافی انرژی را مد نظر قرار دهند و یا اینکه مجبور شوند تا خوراک مورد نیاز صنایع تکمیلی خود را از دیگر کشورها از جمله ایران تأمین کنند.

نتیجه گیری

هدف از تحقیق حاضر، این موضوع می‌باشد که ایران می‌تواند از جنگ اوکراین به تقویت هژمونی خود در غرب آسیا همزمان با تضعیف هژمونی آمریکا در این منطقه اقدام کند. در پاسخ سوال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه فواید اصلی منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... ایران در جنگ روسیه و اوکراین کدام اند؟ با نتایج بدست آمده فرضیه تحقیق به اثبات رسیده است. نتایج نشان می‌دهد منافع سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... ایران در جنگ روسیه و اوکراین با اتخاذ سیاست مناسب و فعال می‌تواند به دنبال مقابله با هژمونی گرایی آمریکا در سطح جهانی و منطقه در نتیجه توسعه صادرات و واردات کشور و تقویت هژمونی قدرت خود به عنوان بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان بهره مند شود. سایر نتایج بدست آمده از نظرسنجی تحقیق عبارتند از:

۱- دیپلماسی اقتصادی یکی از مهم ترین ابزار دولت ها برای پیشبرد اهداف بلندمدت رشد و توسعه اقتصادی است. در شرایط کنونی منطقه و جهان، دولت‌ها برای دستیابی به موقعیت بهتر، نیازمند بهره گیری مناسب از فن دیپلماسی برای افزایش فرصتها در زمینه جذب سرمایه های خارجی، انتقال تکنولوژی، صدور خدمات، گسترش تجارت خارجی و برقراری روابط پایدار با سایر کشورها هستند. دیپلماسی اقتصادی عمدتاً در قالب استراتژی افزایش صادرات مورد توجه

قرار میگیرد؛ در بحران جنگ اوکراین با نزدیکی اوکراین به کشورهای بلوک غرب و گسترش مرز های ناتو به نزدیکی مرزهای روسیه، پوتین دستور به حمله نظامی علیه اوکراین برای نابودی توان نظامی این کشور را صادر کرد. این دستور منجر به برهم خوردن معادلات در شرق اروپا شد به طوری که به نظر می رسد بازگشت به شرایط عادی سال ها زمان ببرد. وقوع جنگ اوکراین منجر به ایجاد فرصت هایی برای ایران شده است.

۲- در این تحقیق پس از انجام مطالعات و استخراج عوامل احصاشده از ادبیات نظری، مطالعات اکتشافی، تجربیات کشور، بررسی چارچوب بومی اسلامی - ایرانی و مصاحبه با خبرگان، ابعاد، عوامل، متغیرها و شاخص های مؤثر در منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... جمهوری اسلامی ایران در جنگ اوکراین طی یک الگوی پیشنهادی تحقیق شناسایی و معرفی شدند که طی شش مرحله «پالایش، تلفیق، تعدیل و غربالگری و در نهایت توسعه جامع نمونه آماری» و به وسیله تحلیل معادلات ساختاری در سه بعد حوزه اقتصادی، حوزه سیاسی و حوزه دیپلماسی رسانه ای و حوزه سازمان های عمل کننده، الگوی تحقیق معرفی شد.

۳- طبق نتایج مدل تحقیق بر روی حوزه دیپلماسی رسانه ای، مشخص شد: ۱- اثر حوزه دیپلماسی رسانه ای در کشور می تواند معادلات سیاسی، امنیت ملی و جایگاه منطقه ای نقش به سزایی داشته باشد. ۲- با تأثیرگذاری مثبت بر افکار عمومی توان آن را دارد که واقعیت رخدادهای منطقه ای و منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... ایران در زمینه جذب سرمایه های خارجی، انتقال تکنولوژی، صدور خدمات، گسترش تجارت خارجی و داخلی و برقراری روابط پایدار و تقویت خودکفایی در زمینه های فنی و دفاعی با سایر کشورها را تبیین نماید. ۳- در جهت انتقال پیام و هدایت افکار عمومی و مدیریت فرهنگ عمومی در جنگ رسانه ای و در مسیر غایتها و آرمانهای اسلام، انقلاب و نظام اسلامی گام مهم و اثرگذار بردارد. ۴- نسبت به موضع گیری سیاست خارجه ایران به بی طرفی و نقش میانجیگری فعال در صحنه جنگ اوکراین و روسیه در حوزه بین الملل تبلیغات و اطلاع رسانی نماید.

۴- طبق نتایج مدل تحقیق، مشخص شده است اثر حوزه اقتصادی که دربرگیرنده سه عامل اصلی معیارهای دیپلماسی اقتصادی در توسعه صادرات و واردات، کارکرد اقتصادی در گسترش سرمایه گذاری مستقیم خارجی، روابط اقتصادی ایران با بازارهای جهانی و مناسبات اقتصاد سیاسی

بین المللی، اثر حوزه سیاست خارجی که دربرگیرنده پنج عامل اصلی مقابله با هژمونی گرایمی آمریکا در سطح جهانی و منطقه، نقش کشور میانجیگر برای ایجاد صلح و آتش بس جنگ اوکراین، پیشبرد برنامه های هسته ای، گسترش راهبردهای توسعه ارتباطات و توسعه بسترهای ارتباطی در فضای بین الملل، دیپلماسی رسانه ای، ائتلاف استراتژیک، همکاری با کشور هدف و در نهایت اثر حوزه سازمان های عمل کننده که دربرگیرنده چهار عامل اصلی ائتلاف استراتژیک، همکاری با کشور هدف، توجه به ژئوپلیتیک بی همتای ایران و تقویت هژمونی و بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان، ارتباط شایسته با سازمان ها و نهادهای بین المللی اقتصادی، تقویت خودکفایی در زمینه های فنی و دفاعی است، به میزان معنی داری تخمین زده شده و طبق قانون معنی داری مشخص شده است. حوزه سیاست خارجی، حوزه اقتصادی و سازمان های عمل کننده نقش اساسی در منافع ملی ایران در جنگ اوکراین دارند. از آنجا که ضرایب به صورت استاندارد شده ارائه شده اند، قابلیت مقایسه با یکدیگر را دارند. از این رو مشخص می شود حوزه سیاست خارجی رتبه اول، دیپلماسی رسانه ای رتبه دوم، سازمان های عمل کننده از نظر خبرگان رتبه سوم و حوزه اقتصادی رتبه چهارم را بین سه دسته متغیرهای اثرگذار بر دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در راستای منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و... ایران در جنگ اوکراین در قالب سه دسته دارند.

پیشنهادات کاربردی:

در این مقاله پژوهشی با بررسی شرایط حاکم بر اوضاع جنگ اوکراین، پیشنهاداتی کاربردی برای استفاده ایران از فرصت های این جنگ به شرح زیر داده می شود:

۱- ایران به عنوان بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان می تواند نقش کشور میانجیگر برای ایجاد صلح و آتش بس جنگ اوکراین در سازمان ملل و دولت های درگیر جنگ اقدام نماید و نسبت به امتیازگیری از غرب در برجام جهت افزایش صادرات نفت به منظور کنترل نوسانات قیمتی حاصل از تحریم روسیه بر بازار انرژی، تسریع در اتمام کریدور شمال-جنوب به منظور افزایش درآمد ناشی از صادرات کالاهای روسیه از این مسیر و ... اقدام نماید.

۲- این جنگ فرصتی فراهم ساخته است تا ایران با با پشتوانه جدید امنیتی که به سبب عضویت در سازمان همکاری شانگهای کسب کرده، به تقویت همزمنی خود در غرب آسیا همزمان با تضعیف همزمنی امریکا در این منطقه اقدام کند. بر این اساس ایران می تواند با جذب دانشمندان اوکراینی که در حوزه علوم هسته ای، موشکی، فضایی، صنعت هوانوردی، رادار و کشتی سازی افرادی زنده هستند، در پیشبرد برنامه های خود بیشترین استفاده را کند

۳- ایران می باید از توان فرصت های صادراتی به روسیه شامل برخی محصولات پتروشیمی، خشکبار، محصولات صنایع غذایی، آبزیان، محصولات لبنی، کفش و چرم، نساجی، مصالح ساختمانی، تجهیزات الکترونیک، دارو، تجهیزات پزشکی، قطعات یدکی اتومبیل و خدمات تجارت

الکترونیک را در صورتی که این کالاها وارد سبد صادراتی ایران شود، در روسیه بفروش برساند. در مقابل می‌تواند از این کشور در تولیدات گندم، جو و تخم آفتابگردان و مشتقات آن و همچنین روغن نباتی و چوب در گروه بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان جهان بشمار می‌رود برای کشور خریداری به عمل آورد.

۴- امروزه پیشتازی چین در اقتصاد جهانی، خروج آمریکا از افغانستان، سرمایه‌گذاری قابل توجه چین در کشورهای متحد آمریکا همچون کشورهای عربی و اسرائیل و ابراز عدم رضایت علنی آمریکا از این همکاریها و البته اقدامات اخیر روسیه در اوکراین، همگی نشانه‌های این واقعیت است که مناسبات حاکم بر روابط بین‌الملل که از زمان جنگ جهانی دوم بر محور آمریکا نظم یافته بود، در حال تغییر است. فارغ از دلایل شکل‌گیری این تغییرات و چشم‌اندازهای بلندمدت اقتصاد جهانی و توازن نهایی کشورها در نظم جدید، یک ویژگی در خصوص فرآیند در حال‌گذار روابط بین‌الملل از هم‌اکنون مشخص است؛ اقتصاد در سطح جهانی در حال ژئوپولیتیکی شدن است؛ به این معنا که سیاست و روابط سیاسی نسبت به منافع اقتصادی در اولویت خواهند بود و این ملاحظات سیاسی خواهند بود که حرف آخر را در اقتصاد می‌زنند. بنابراین، آرامشی که بر بخش اعظم اقتصاد جهانی طی دهه‌های اخیر بر محوریت آمریکا شکل گرفته بود در حال اضمحلال است و دولتها و فعالان اقتصادی بخش خصوص باید خود را برای تحولات پیشرو آماده نمایند. بنابراین، در این راستاکنشگری نظام تصمیم‌گیری کشور در راستای استفاده از فرصتهای احتمالی همچون خلاء بوجود آمده در بازار روسیه و استفاده از فرصت موجود برای بستن پرونده هسته‌ای کشور قبل از آنکه این بحران فروکش کند.

۵- در کنار اتخاذ تدابیر مبتنی بر نظرات علمی و کارشناسی و برنامه‌ریزی هدفمند برای مواجهه با تهدیدهای احتمالی همچون افزایش قیمت‌های جهانی کالاهای اساسی خوراکی، می‌تواند کلید عبور موفق ایران از این بحران جهانی تلقی شود. به علاوه چه در کوتاه مدت و چه در میان مدت دولت نقش کلیدی برای فراهم نمودن زیرساخت‌های مورد نیاز بخش خصوصی در راستای توسعه صادرات به روسیه برعهده دارد، از جمله: در کوتاه مدت اقداماتی از قبیل رفع موانع سیاسی در مسیرهای ترانزیتی ایران و روسیه، همچون مسیر زمینی ترکمنستان و مسیر قزاقستان، در کنار اقدامات تسهیل‌گرایانه در راستای بهبود وضعیت حمل و نقل در دریای خزر و بندر آستارا جزء پیش‌نیازهای استفاده از فرصتهای تجاری در روسیه بشمار می‌رود. همچنین باید توجه داشت که

بواسطه شرایط تحریمی روسیه، وضعیت قدرت چانه زنی ایران در عرصه منطقه اوراسیا بهبود یافته است. از این منظر این شرایط میتواند فرصت مناسبی برای بهبود جایگاه ایران در کریدورهای تجاری منطقه اوراسیا و همچنین در سازمانهای منطقه ای مانند بانک توسعه آسیا فراهم نماید. به علاوه، حداقل در کوتاه مدت دسترسی به نظام بانکی بین المللی همچنان یکی از موانع پیشروی اقتصاد ایران به حساب می آید، لذا با توجه به شرایطی تحریمی که روسیه در حال حاضر با آن روبه رو است، فضای مساعدتری برای ایجاد صندوق تهاتر کالا بر مبنای روبل - ریال میان ایران و روسیه وجود دارد. در نتیجه پیگیری و ایجاد هرچه سریعتر یک سازوکار عملیاتی و قابل دسترس تهاتر کالا میان ایران و روسیه میتواند قدم مناسبی برای توسعه صادرات ایران به بازار روسیه در نظر گرفته شود.

۶- باید توجه داشت که در بازه زمانی میان مدت سرمایه گذاری در زیرساختهای حمل و نقل و لجستیکی در حوزه ریلی و زمینی یک از الزامات اولیه توسعه صادرات به منطقه اوراسیا و روسیه به حساب می آید. به عنوان نمونه عدم اتصال یکپارچه خط ریلی جنوب به شمال ایران به عنوان بخشی از کریدور بین المللی شمال-جنوب یکی از مهمترین خلأهای موجود در راستای نقش آفرینی تجاری ایران در منطقه بشمار میرود. سرمایه گذاری در زیرساختهای حمل و نقل کشور با اولویت دهی به دو پروژه جهانی ابتکار کمربند راه چین و کریدور بین المللی شمال-جنوب نه تنها یکی از راهکارهای افزایش درآمدهای ارزی و تسهیل تجارت در کشور بشمار میرود، بلکه به عنوان یکی از کانالهای تقویت موقعیت استراتژیک و ژئوپولیتیک ایران در منطقه حائز اهمیت است. در این راستا باید توجه داشت اقدامات اصلاحی از قبیل ایجاد مدیریت واحد بر گذرگاههای مرزی و اجرایی کردن کریدور سبز گمرکی میتواند راهگشایی های موثری در جهت افزایش صادرات ایران ایجاد نماید.

۷- در این میان دیپلماسی اقتصادی ایران نیازمند چهار پیش شرط، چهار اقدام در سطح ملی و شش اقدام در سطح بین المللی برای کامیابی است. چهار پیش شرط شامل شناخت دقیق وضعیت موجود، اجماع نظر میان نخبگان، شناخت قواعد بازی و اعتقاد و التزام به عمل و نه شعار در سطح ملی و بین المللی است. چهار اقدام در سطح ملی شامل بازتعریف دیپلماسی، بازتعریف وظایف دستگاه دیپلماسی و دیپلمات ها، ایجاد هماهنگی میان دستگاه های سیاسی و اقتصادی و فضاسازی برای حضور بخش خصوصی و اعتقاد به آن در عرصه فعالیت های اقتصادی و شش

اقدام در سطح بین المللی شامل اتخاذ استراتژی های مناسب، توجه به ژئوپلیتیک بی همتای ایران، ارتباط شایسته با سازمان ها و نهادهای بین المللی اقتصادی، شناخت بازارهای هدف و برنامه ریزی برای فتح آن و استفاده از بسترهای موجود در کشورهای همپیمانی چون روسیه است تا برآیند آن تغییر جایگاه ایران در نظام بین المللی به ویژه اقتصاد بین الملل باشد. ایران ظرفیت های متعدد برای صادرات دارد و دیپلماسی اقتصادی باید بار اصلی آن را به دوش بکشد. بازار کشورهای همسایه به خصوص روسیه، چین و کشورهای اوراسیا می تواند با قراردادهای جامع اقتصادی روی کالاهای ایرانی باکیفیت باز شود.

پیشنهادهای رسانه ای:

دیپلماسی رسانه ای جمهوری اسلامی ایران که در رأس آن شبکه های برون مرزی صداوسیما می باشد با تأثیرگذاری مثبت بر افکار عمومی می بایست واقعیت رخدادهای منطقه ای را بازتاب و منافع ملی سیاسی و عرصه های آن، دفاعی نظامی، اقتصادی، منطقه ای و ... ایران را تبیین نماید. بنابراین، دیپلماسی رسانه ای می بایست وظایف و فرایندها به شرح زیر را کاملاً هماهنگ با سیاست خارجی، دیپلماسی، منافع ملی ایران و امنیت ملی اقدام نمایند:

- ۱- ساخت برنامه های تلویزیونی و رادیویی با محوریت ابعاد و گستره توجه به ژئوپلیتیک بی همتای ایران و تقویت هژمونی و بازیگر فعال در عرصه منطقه و جهان ارتباط شایسته با سازمان ها و نهادهای بین المللی اقتصادی صورت پذیرد.
- ۲- استفاده از نظرات کارشناسان برجسته حقوق بین الملل، در ساخت برنامه های مرتبط با موضوع راههای توسعه صادرات و واردات، کارکرد اقتصادی در گسترش سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تقویت خودکفایی در زمینه های فنی و دفاعی اقدام پذیرد.
- ۴- ساخت برنامه هایی تلویزیونی و رادیویی برای پخش در شبکه ها و رسانه های برون مرزی صداوسیما مانند: پرس تی وی و رادیو روسی با محوریت آگاهسازی افکار عمومی از اقدامات گسترش راهبردهای توسعه ارتباطات و توسعه بسترهای ارتباطی در فضای بین الملل جنگ اوکراین صورت پذیرد.
- ۵- رسانه ملی برون مرزی صداوسیما می بایست تلاش نماید بعد اخراج سفیر ایران از اوکراین نسبت به موضع گیری سیاست خارجه ایران به بی طرفی و نقش میانجیگری فعال در صحنه بین الملل تبلیغات و اطلاع رسانی نماید و همچنین تلاش نماید جهت اطلاع رسانی ابعاد دیپلماسی حمایتی ایران برای کمک به مردم جنگ زده اوکراین در حوزه های غذایی و دارویی و ... اقدام نماید. در خصوص موضع جمهوری اسلامی ایران در زمینه برگزاری همه پرسی در مناطق لوهانسک، دونتسک، خرسون و زاپروژیا در اوکراین و الحاق این مناطق به روسیه تاکید نمایند که ایران همچون همیشه و بر مبنای مواضع اصولی خود، بر ضرورت رعایت کامل اصل تمامیت سرزمینی کشورها به عنوان یک قاعده بنیادین حقوق بین الملل و احترام به اصول و اهداف منشور سازمان ملل متحد تاکید نمایند. و از هرگونه اقدام تحریک آمیز که می تواند مسیر رسیدن به صلح و ثبات و آرامش را بهم بزند، پرهیز نمایند.
- ۶- دیپلماسی رسانه ای فعال ایران باتبیین مواضع جمهوری ایران درباره جنگ اوکراین و روسیه میتواند به تصویرسازی واقعی و مثبت از آن در افکار عمومی بین المللی و مشخصاً منطقه ای و هژمونی ایران، کمک شایانی کند.
- ۷- رسانه ملی برون مرزی صداوسیما می بایست تلاش نماید نسبت به انعکاس اخبار لحظه به لحظه ی اخبار جنگ اوکراین و روسیه با استفاده از خبرنگاران حاضر در صفوف نبرد اقدام نمایند.
- ۸- رسانه ملی برون مرزی صداوسیما می بایست تلاش نماید نسبت به افشای حمایت های نهان

- و آشکار تسلیحاتی، سیاسی و امنیتی امریکا و متحدانش در جنگ اوکراین و روسیه اقدام نمایند.
- ۹- رسانه ملی برون مرزی صداوسیما می بایست تلاش نماید نسبت به انعکاس آمار و گزارشهای سازمانهای بین المللی درباره ی کشتار مردم جنگ اوکراین و روسیه اقدام نمایند.
- ۱۰- رسانه ملی برون مرزی صداوسیما می بایست تلاش نماید نسبت به ارائه تحلیل های کارشناسان و حقوقدانان برای تبیین ابعاد فرصتهای اقتصادی درجنگ اوکراین و روسیه اقدام نمایند.

منابع

- اکرمی نیا، محمد(۱۴۰۱). ویژگی‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۱)، ۹-۳۴.
- تهامی، سیدمجتبی(۱۳۸۴). امنیت ملی، تهران: انتشارات آجا، چاپ اول.
- حسن خانی، سعید(۱۴۰۰). راهکارهای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در حوزه ارتقای قدرت سازی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در غرب آسیا. راهبرد سیاسی، ۵(۱۷)، ۱۷۷-۲۰۸.
- رحمانی، منصور(۱۳۷۰). جزوه‌ی درس تجزیه و تحلیل سیاست خارجی، تهران: دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه.
- الرشید، هارون(۱۳۸۵). دیپلماسی اقتصادی، ترجمه مهدی عباسی، فرهنگ اندیشه، ۵(۱۹).
- سردارنیا، خلیل اله؛ امیرپورامیرآباد، رضا؛ امینی زاده، سینا(۱۴۰۰). واکاوای انتقادی حقوق شهروندی در روزنامه‌های ایران. راهبرد سیاسی، ۵(۱۶)، ۲۵-۵۳.
- سوری، حسین؛ رنجبر، قاسم؛ محمدی، محمدرضا(۱۴۰۱). تحلیل جایگاه قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در بازدارندگی دفاعی. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۲)، ۱۶۳-۱۸۳.
- شریفان، ستاره؛ عبدالهی، محسن؛ راعی، مسعود(۱۴۰۰). نقش صلح و امنیت بین‌المللی در تحقق تنوع فرهنگی. راهبرد سیاسی، ۵(۱۷)، ۷۳-۸۷.
- فرویدی زرنق، رامین(۱۴۰۰). فرصت‌های ایران از جنگ روسیه علیه اوکراین، اندیشکده ترند.
- فلاحی، احسان و عامری، اسداله(۱۳۹۵). ریشه‌های بحران اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات روابط بین‌الملل، ۶(۲۲)، ۶۵-۹۲.
- کوزنتسوف و الکساندروف(۱۳۶۱). دو پیمان ناتو و ورشو، ترجمه منوچهر زمان و پرویز هوشتکی، تهران: انتشارات ابوریحان، چاپ اول.
- کیاکجوری، کیانوش؛ اسلامی، الماس(۱۴۰۱). ائتلاف سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: از دفاع مقدس تا محور مقاومت.. مطالعات دفاع مقدس، ۸(۲)، ۱۳۵-۱۶۱.
- گری، کالین(۱۳۷۸). سلاح جنگ افروز نیست، ترجمه احمد علیخانی، تهران: دانشکده فرماندهی سپاه پاسداران، چاپ اول.
- مرادی جو، علی جان(۱۴۰۰). سرمایه‌های فرهنگی و هژمونیک شدن طبقه متوسط سستی (مورد مطالعه: ۱۳۶۰-۱۳۵۷). راهبرد سیاسی، ۵(۱۶)، ۲۳۹-۲۵۹.
- نسرین دخت، نصرت(۱۳۸۵). تغییرات سیاسی یا انقلاب، مورد اوکراین. رویدادها و تحلیلهایها. ۲۶۳.

نظامی پور، قدیر (۱۴۰۱). هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی سیاست خارجی ایران دوران دفاع مقدس.

مطالعات دفاع مقدس، ۸(۱)، ۳۵-۵۹.

نونزاد، محمد و کریمی، مرتضی (۱۴۰۰). تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی

ایران، مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۴۱)، ۱۴۵-۱۷۵.

Alexandrova, Olga (2015), "The European Union and Ukraine: Interests and Strategies", Available at: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/>

Glaser, Charles. (2019). "Realists as Optimists: Cooperation as Self- Help". Security Studies. Vol. 5(1).

Kempe, Iris (2015), "The European Union and Ukraine: Interests and Strategies", Available at: http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/Studien_zu_ZS-2.pdf, (Accessed on: 14/8/2015).

Kempe, Iris (2015), "The European Union and Ukraine: Interests and Strategies", Available at: http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/Studien_zu_ZS-2.pdf, (Accessed on: 14/8/2015).

Klympush, Ivana (2015), "Ukraine and Russia: Strategic Partnership vs. Mutual Dependence", Available at: http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/Studien_zu_ZS-2.pdf, (Accessed on: 14/8/2015).

Labs, Eric J. (2015). "Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims". Security Studies. Vol. 6(4). -Walker, Edward W. (2015), "Between East and West: NATO Enlargement and the Geopolitics of the Ukraine Crisis", Available at: <http://www.e-ir.info/wpcontent/uploads/2015/03/Ukraine-and-Russia-E-IR.pdf>, (Accessed on: 2/9/2015).

Mearsheimer, John. (2018). The Tragedy of Great Power Politics. New York: Norton.

Potekhin, Aleksandr (2015), "The NATO-Ukraine Partnership: Problems, Achievements and Perspectives", Available at: http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/Studien_zu_ZS-2.pdf, (Accessed on: 14/8/2015).

Studien_zu_ZS-2.pdf, (Accessed on 14/8/2015).

Trenin, Dmitri (2014), "The Ukraine Crisis and The Resumption of Great-Power Rivalry", Available at: http://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf, (Accessed on: 4/8/2015).

Van Evera, Stephen. (2017). Causes of War: Power and the Roots of Conflict. Ithaca NY: Cornell University Press.

Waltz, Kenneth. (1979). Theory of International Politics. New York: Random House.

Waltz, Kenneth. (1989). The Origins of War in Neorealist Theory. New York: Cambridge University Press.